

Opinions of the Prospective Teachers about Creativity*

Eda GÜRLEN**

Tülay ÜSTÜNDAĞ***

ABSTRACT: The aim of this study is to present the prospective teachers' definitions of creativity, opinions about promoting and preventing the creativity, thoughts on the teaching occupation skills and expectations from a lesson that develops creativity. The research group consisted of 5 prospective teachers from Hacettepe University, Department of Primary Education and Science Teacher Education 4th grade students. For gathering data, focus group discussion technique was used. For the data obtained content analysis technique was used. The views of prospective teachers interpreted by grouping as "creativity, behaviors promoting the creativity, behaviors preventing the creativity, relationship between teaching occupation skills and creativity and expectations from a lesson promoting creativity. The results indicated that prospective teachers explain creativity as thinking freely and emphasizing exceeding limits. The teacher should be a model to his students and especially gives importance communication with his students.

Key words: creativity, promotion of creativity, prevention of creativity

SUMMARY

Purpose and significance: One of the concepts mentioned directly or indirectly in any education stage from preschool to higher education and formal to informal education is creativity. Creativity and teacher qualities, opinions of prospective teachers about creativity, importance of an establishment a creative environment by the teachers, relationships between creativity and teacher behaviors and academic success, teacher attitudes in relation to advancing creativity through education, contribution of teacher behaviors on the development of creative thinking skills and so on studies are some of the examples that can be related with teaching- learning experiences. In this study the prospective teachers' definitions of creativity, opinions about promoting and preventing the creativity, thoughts on the teaching occupation skills and expectations from a lesson that develops creativity were investigated.

Methods: In this study to present the prospective teachers' opinions in detail and realistic qualitative method was used. For gathering data, focus group discussion technique was used. Focus group discussion is a carefully planned series of discussions designed to obtain perceptions on a defined area of interest in a permissive, nonthreatening environment (Kruger & Casey, 2000). The research group consisted of 6 prospective teachers from Hacettepe University, Department of Primary Education and Science Teacher Education 4th grade students. In this study, totally 5 volunteer prospective teachers, 2 female, 3 male were interviewed as a focus group discussion.

For a discussion with prospective teachers a common day and time were determined. The discussion questions were given before as a written form in order to inform them. It was explained that the shared opinions of participants in focus group discussion would not be used except for that research and any opinion would be analyzed as right, fair, unfair, wrong or deficient. At the time of discussion, a tape recorder was used getting permission from participants to use it. The time of the discussion was limited to 2 hours 45 minutes. To obtain data content analysis technique was used. Categories were determined according to data got from content analysis, and the responses of the students were coded and gathered in the determined categories.

Results: The views of prospective teachers interpreted by grouping as "creativity, behaviors promoting the creativity, behaviors preventing the creativity, relationship between teaching occupation skills and creativity and expectations from a lesson promoting creativity.

Discussions and Conclusions: Teachers or educators can be models in terms of promoting or unintentionally preventing the creativity. A prospective teacher can be respected to promote creativity, enable students to notice good models in their environment and observe their own behaviors. On the other hand, for the students realized that their creativities were prevented, this situation may give them an opportunity to produce eyesight on their own teaching in the future. The creative teachers who know what he/she will do can improve himself/herself on trust and show leadership behaviors. The prospective teachers' main purpose is not only passing a course but also always asking questions, endless wonderment and unlimited motivation.

* This study was presented in. I. International Curriculum and Instruction Congress INCCUI-2011 in Anadolu University, Faculty of Education, Eskişehir.

** Assoc. Prof. Dr. Eda GÜRLEN, Hacettepe University, eda.gurlen@gmail.com

*** Dr. Tülay ÜSTÜNDAĞ, Hacettepe University, tulayus@gmail.com

Öğretmen Adaylarının Yaratıcılığa İlişkin Görüşleri*

Eda GÜRLEN**

Tülay ÜSTÜNDAĞ***

ÖZ: Bu çalışmada öğretmen adaylarının yaratıcılık tanımlarını, yaratıcılığın geliştirilmesine ve engellenmesine yönelik görüşlerini, öğretmenlik meslek becerileri ile yaratıcılık hakkındaki düşüncelerini ve yaratıcılığı geliştiren bir dersten beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı dördüncü sınıf öğrencilerinden beş öğretmen adayı oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümünde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinden elde edilen verilere göre öğrencilerin verdiği yanıtlar temalar altında toplanmıştır. Öğretmen adaylarının görüşleri; “yaratıcılık, yaratıcılığı geliştiren davranışlar, yaratıcılığı engelleyen davranışlar, öğretmenlik meslek becerileri ve yaratıcılık ilişkisi ile yaratıcılığı geliştiren bir dersten beklentiler” olarak sınıflandırılarak yorumlanmıştır. Öğretmen adaylarının yaratıcılığı özgürce düşünmek ve sınırları aşmak olarak vurguladıkları, yaratıcılığı geliştiren bir öğretmenin öğrencilerine model olması, onları özgür düşünmeye ve davranmaya özendirilmesi, öğrencileriyle etkili iletişim kurabilmesinin önemi üzerinde durdukları ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcılık, yaratıcılığın geliştirilmesi, yaratıcılığın engellenmesi

GİRİŞ

Okulöncesinden yükseköğretime, hangi öğretim kademesinde olursa olsun doğrudan ya da dolaylı olarak söz edilen kavramlardan biri yaratıcılıktır. Yaratıcılık; ne, niçin, nerede, nasıl, kim, ne zaman vb. sorularının hemen her alanda sorulmaya başlamasıyla birlikte akla gelen ve günümüze değin tanımlanması güç olan kavramlardan biridir (Üstündağ, 2009). Toplumların ve bireylerin çağın getirmiş olduğu problemleri çözmeleri için yaratıcı özellikler taşımaları gerekir. Gelişen dünyayla beraber oluşan problemler, beklenti ve ihtiyaçlar daha öncekilere benzemeyen yeni durumlardır ve aşılması için yaratıcı bireylerin özelliklere sahip olma zorunluluğu vardır (Kandemir, 2006).

Eğitimin en önemli ilk hedefi, kendinden önceki nesillerin yaptıklarını sadece tekrar eden bireyler değil; yeni şeyler üretme yeteneğine sahip, yaratıcı, buluş yapabilen bireyler ve kâşifler yetiştirmektir. Eğitimin ikinci hedefi eleştirel düşünebilen, gerçekleştirebilen, kendisine verilen her şeyi doğru olarak kabul etmeyip sorgulayan beyinler şekillendirmektir.

Jean Piaget

Piaget'e göre eğitimin ikinci amacı; eleştirici olabilen, doğruluğunu araştırabilen, sunulan her şeyi kabul etmeyen beyinler oluşturmaktır (Gander&Gardiner, 2004, pp. 385). Öğrencilerin temel bir bilimsel anlayış geliştirmesi için bilimsel süreç becerilerini bilmeye ve yaratıcı düşünmeye ihtiyacı vardır. Aynı zamanda bilimsel işlerle uğraşırken yaratıcı olarak düşünmeyi öğrenen tüm bireyler bu becerilerini diğer alanlara da uygulayabilirler (Meador, 2003).

Yaratıcılık kavramının günümüzde bilim insanları tarafından açık ve kesin bir tanımlanamamaktadır. Bazılarına göre yaratıcılık bir işlem, bazılarına göre ise bir üründür. Ancak yaratıcılık kavramı üzerinde bilim insanları üzerinde uzlaşılan ortak nokta; yaratıcılığın yeni ve farklı bir şey yapmak olduğu ya da gözlenebilen bir ürüne bağlı olarak yaratıcılığın değerlendirilebileceği şeklindedir (Erdoğdu 2006). Ausubel'e (1964) göre yaratıcılık “Daha önce yapılmayanı yapmaktır ve çok az kişi tarafından sahip olunan bir nitelik ve yetenektir”. Diakidoy ve Kanari de (1999) yaratıcılığı bir kişinin kendine özgü niteliği veya yeteneği biçiminde bilişsel bir süreç olarak kavramlaştırmıştır (İşler ve Bilgin, 2002). Yaratıcı düşünce kuramında ise Dewey, yaratıcı düşüncenin kuşku durumu, duraksama, şaşkınlık, zihinsel güçlük, arama, bulma, yakalama ve sorgulama gerektirdiğini belirtmektedir. Dewey'e göre yaratıcılığın temeli mantık, risk, sezgisel yöntem ve içgörü ile tümevarım karışımından oluşmaktadır (Aslan ve Cansever, 2009). Rouquette'e (1992) göre yaratıcılık; baskı, kişi, işlem ve ürünün birbiriyle kaynaşmasından oluşmaktadır.

Torrance'a (1968) göre de yaratıcılık; kişinin bir problem karşısında problemin çözümünde yeni bir ürün ortaya koymasidir.

Yaratıcılık, problemlere duyarlı olma süreci ve bunun sonucu olarak, eksikliğin duyulması, eksik öğelerin fark edilmesi, bu öğelerle ilgili fikir veya hipotezlerin şekillendirilmesi, çözüme ilişkin tahminler yürütme, hipotezlerin test edilmesi, gerektiğinde değiştirilip yeniden test edilmesi ve sonucun ortaya konmasıdır (Torrance, 1962). Bu bağlamda Torrance yaratıcılığı bir eylem olarak tanımlamıştır. Bu eylem artistik olabileceği gibi, mekanik ve teorik de olabilir. Stewig'e (1985) göre; yaratılan ürünün mutlaka yeni ve daha önce bilinmemiş olması ve geçerli olması gerekmektedir. Turgut'a (1990) göre "Yaratıcılık, doğurmak, yaşatmak, meydana getirmek anlamındadır. Yaratıcılıkta dinamik bir süreç söz konusudur. Yaratıcılık her alanda vardır. Çünkü bilim, felsefe ve sanat işi, bir yerde doğurmak, yaratmak ve meydana getirmek işidir." (Erdoğan, 2006).

Yaratıcılık, değişik durumlarda esnek, akıcı, özgün, alışılmıştan farklı bir şekilde düşünmeyi kapsar. Yaratıcılık özgünlük, benzersiz cevaplar üretme olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, öğretmenler; öğrencilerin alışılmışın dışındaki cevaplarını pekiştirmeli, onları özgün çözümler bulmaya özendirilmelidir. Esneklik, değişen koşullara uyum sağlama yeteneğidir. Öğretmenler düzenleyecekleri farklı ortamlarla öğrencilerin esnek düşüncelerini destekleyecek alıştırmalar yapmalarına yardım edebilirler. Akıcılık ise, fikirlerin hızlı bir şekilde sıralanmasıdır. Örneğin; çocuklara beyaz ve yenilebilir şeyleri sıralayın diye sorulduğunda; süt, ekmek, un, patates ezmesi, şeker, tuz diye sıralayan çocuğun akıcılık puanı, bunlardan sadece süt, un, şeker gibi daha az yiyecek adı verenden daha yüksektir (Senemoğlu, 2009).

Yaratıcılıkla ilgili ulaşılabilen tanımlardan bir bölümü tarandığında şu anahtar sözcük ve söz öbekleriyle karşılaşılabılır: Duygusal ve zihinsel etkinlikler, her türlü çalışma ve uğraş, merak, kendini yeniyeye yöneltme, sorunlara ve bilgi eksikliğine karşı duyarlı olma, çözüm arama, denenceler geliştirme, değiştirme, sınama, varolan kalıpları yıkma, başkalarının yaşantılarına açık olma, başka şeylere yol açan yeni bir şey bulma, yeni bir ilişki kurma, yeni bir düşünce ortaya koyma (San, 1979; Davaslıgil, 1989; Sungur, 1992; Rıza, 2000). Bu ifadeler okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme-öğretme yaşantıları ile ilişkilendirilebilir.

Yaratıcılık ve Öğretmen Nitelikleri

Yaratıcılık insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, özellikle son beş yüzyılda yalnız güzel sanatlar alanına ilişkin bir olgu olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte, günümüzde sanattaki yaratıcılık kadar, bilim ve teknikteki yaratıcılığın da önemi vurgulanmaktadır. İnsanoğlu tarafından oluşturulmuş her çalışmada yaratıcılık yer almaktadır (San, 1985).

Yaratıcılık eğitiminin, gerçek yaşamdaki yaratıcılık için geçerli olup olmadığı tartışılmakla birlikte, okulda yaratıcılığın geliştirilebileceğine ilişkin birçok kanıt bulunmaktadır. Çok yönlü düşünme yeteneği gerçek yaşamdaki yaratıcılık için bir öneme sahiptir. Bu çok yönlü düşünme yeteneğinin de eğitim programlarıyla geliştirilebileceği gözlenmiştir (Senemoğlu, 1996).

Yaratıcılık ve öğretmen nitelikleri, sınıf öğretmenliği programı öğretmen adaylarının yaratıcılık hakkındaki görüşleri, öğretmenin yaratıcı bir sınıf ortamı oluşturmasındaki önemi, yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler, eğitimde yaratıcılığın kullanımına ilişkin öğretmen tutumları, öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı vb. (Senemoğlu, 1996; İşler ve Bilgin, 2002; Akdağ ve Güneş, 2003; Erdoğan, 2006; Aslan ve Cansever, 2009; Yenilmez ve Yolcu, 2007) çalışmalar öğretme-öğrenme yaşantılarıyla ilişkilendirilebilen örnekler arasındadır.

Yaratıcı öğretme-öğrenme yaşantıları; kiminle, niçin, nasıl, ne kadar sorularına yanıtlar aranarak planlanabilir. Böylece derslerde yaratıcılığı geliştiren ya da dolaylı olarak engelleyen hedefler, hedeflere koşut olarak planlanmış etkinlikler ve hedeflere ulaşılma derecesini gösteren ölçme-değerlendirme tekniklerine yer verilebilir.

İnsan yapmayı sevdiği herhangi bir şeyde yaratıcılığını daha çok göstermektedir. İnsan yapmayı sevdiği herhangi bir şeyde yaratıcılığını daha çok göstermektedir. Öğretmenler, öğrencilerin psikolojik yapılarına uygun olarak sevdikleri etkinlikleri yapmaları konusunda cesaretlendirmelidirler (Amabile, 1996).

Öğretmen ya da eğitimciler, yaratıcılığı geliştirme ya da istemeden engelleme açısından öğrencilerine örnek olabilir. Öğretmen adayı öğrencilerde yaratıcılığın geliştirilmesi, onların çevresindeki iyi örnekleri görmeleri ve davranışlarını gözlemeleriyle ilgili bulunabilir. Diğer yandan, yaratıcılıklarının engellendiğinin farkına varan öğrenciler için de bu durum, gelecekte kendi öğretmenlikleri hakkında bir görüş geliştirmelerine fırsat verebilir

Yaratıcı becerilere sahip öğrencileri görmezden gelmenin ve cezalandırmanın bırakılıp onları ödüllendirmek ve daha iyi yetiştirmek gerekir. Öğretmenler, bilgiyi öğrencilere yaratıcı bir şekilde öğretme sürecinde öğrenciler yaratmak, icat etmek, keşfetmek, hayal etmek ve çok boyutlu düşünmek için öğrencileri cesaretlendirilmelidir (Sternberg, 2003).

Araştırmanın Önemi

Günümüz öğretmen adaylarının öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerine ve sorun çözme yeteneğine sahip olacak şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bireyin günlük yaşamında karşılaştığı sorunları çözebilmesinde ve topluma yararlı bir birey olarak yetişmesinde yaratıcı düşünebilmesinin önemi oldukça büyüktür. Öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme becerisine sahip olmalarının bilimsel süreç becerilerini ve akademik başarılarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Eğitimin amacı, bireyleri tüm yetenekleriyle işlevde bulunabilecek biçimde yetiştirmek olmalıdır (Torrance, 1962). Öğretmen adaylarının yetiştirilmesi sürecinde yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimsel hedefler belirlenmesi içeriksel düzenlemelere yer verilmesi ve etkinliklerin bunlara uygun olarak geliştirilmesi önemli görülmektedir. Öğretmen adaylarının buna göre düzenlenen öğretime uygun eğitim aldıklarında öğrendikleriyle günlük yaşamları arasında bağlantı kurabilmeleri ve bilgilerini mesleki yaşamlarında kullanabilmeleri beklenmektedir.

Bu araştırmanın günümüzde önemi gittikçe artan yaratıcı düşünmenin ne olduğuna, öğretme-öğrenme sürecinde yaratıcılığa yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin belirlenmesine ve elde edilen verilere dayalı olarak bu konuda öneriler getirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma konuya ilişkin alandaki eksikliklerin belirlenmesinde program geliştirme alanında çalışan araştırmacılara ve uygulayıcılara yön göstermesi bakımından önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının yaratıcılık konusundaki görüşlerini belirlemektir. Bu bağlamda şu sorulara yanıt aranmıştır.

- 1) Öğretmen adayları yaratıcılığı nasıl tanımlamaktadırlar?
- 2) Öğretmen adaylarına göre yaratıcılığı geliştiren davranışlar nelerdir?
- 3) Öğretmen adaylarının yaratıcılığı geliştiren ve engelleyen etmenlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4) Öğretmen adaylarına göre öğretmenlik meslek becerileri ve yaratıcılık arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
- 5) Öğretmen adaylarının yaratıcılığı geliştiren bir dersten beklentileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmada durum/olay gerçekçi, ayrıntılı ve bütüncül bir şekilde ortaya koymak istenmiş, öğretmen adaylarının yaratıcılığa ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Nitel araştırmalarda kullanılabilir olan veri toplama yöntemlerinden biri de odak grup görüşmesidir.

Odak grup görüşmelerinde önemli olan katılımcıların kendi görüşlerini özgürce ortaya koymalarını sağlayacak ortam oluşturmaktır. Bu anlamda odak grup görüşmelerinin üstün yanı, grup içi etkileşimin ve grup dinamiğinin bir sonucu olarak yeni ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasıdır. Karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucu, katılımcılar birbirlerinin zihinlerindeki duygu ve düşünceleri tetiklerler, böylelikle de zengin bir bilgi akışı sağlanır. Bu yöntemde grup baskısı, sosyal onaylanma ve sosyal beğenilirlik gibi engellerin aşılması ve katılımcıların gerçek algı, duygu ve düşüncelerine ulaşılması amaçlanmaktadır (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011).

Odak grup görüşmeleri genellikle 4 ile 10 kişi ile yapılmaktadır. arasında değişmektedir. Edmunds'a göre (2000) grubun 10 kişiden fazla olması grubun dinamiğini düşürebilmekte,

katılımcılar arasındaki etkileşim etkisini yitirebilmekte ve grubun kontrolü daha da zorlaşabilmektedir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011)

Çalışma Grubu

Araştırmada kolay ulaşılabilir örnekleme tekniği kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi yapıldığından katılımcılar yaratıcılık konusunda konuşmaya gönüllü öğrencilerden oluşmuştur. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunda Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı dördüncü sınıf öğrencilerinden beş öğretmen adayı yer almaktadır. Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'ndaki öğrencilerin biri kız, biri erkek, Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı öğrencilerinin ise ikisi kız, biri erkektir.

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanmasında odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi, ılımlı ve tehditkar olmayan bir ortamda önceden belirlenmiş bir konu hakkında algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış tartışmalar serisidir (Kruger & Casey, 2000).

Görüşme için öğretmen adaylarıyla ortak bir gün ve saat belirlenmiştir. Görüşme soruları bilgi vermesi açısından öğrencilere önceden yazılı olarak verilmiştir (Kruger & Casey, 2000).

Odak grup görüşmesine katılan görüşmecilerin paylaştığı görüşlerin, bu çalışma dışında kullanılmayacağı ve hiçbir görüşün doğru, eksik, yanlış, haklı, haksız vd. ifadelerle değerlendirilmeyeceği açıklanmıştır. Görüşme sırasında, görüşmecilerden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme süresi 2 saat 45 dakika ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Öğretmen adayı olarak sizce yaratıcılık nedir?
- 2) Size göre derslerin hedefleri yaratıcılığı geliştirmekte midir yoksa engellemekte midir? Yanıtınızı gerekçeleriyle açıklar mısınız?
- 3) Derslerde yaratıcılığı geliştirmeye yönelik etkinlikler uygulandığını düşünüyor musunuz? Neden, nasıl?
- 4) Derslerde yaratıcılığı geliştirmeye yönelik ölçme-değerlendirme teknikleri kullanılmakta mıdır? Kullanıldığını düşünüyorsanız bunlar nelerdir?
- 5) Öğretmenlik meslek becerilerinden (genel kültür, konu alanı bilgisi, öğretim bilgisi) hangilerinin yaratıcılığı geliştirdiğini ya da yaratıcılığı engellediğini düşünüyorsunuz? Neden, nasıl?
- 6) Derslerde yaratıcılığı engelleyen etkinlikler olduğunu düşünüyor musunuz? Neden, nasıl?
- 7) Derslerde yaratıcılığı engelleyen ölçme-değerlendirme teknikleri kullanılmakta mıdır? Kullanıldığını düşünüyorsanız bunlar nelerdir?
- 8) Yaratıcılığı geliştirmeye yönelik olarak bir dersten beklentileriniz nelerdir?

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinden elde edilen verilere göre ana temalar belirlenmiş, öğrencilerin verdiği yanıtlar kodlara ayrılıp belirlenen temalar altında toplanmıştır. Verilerin analizinde alan uzmanlarından görüş ve destek alınmıştır.

Öğretmen adaylarının görüşleri; “yaratıcılık, yaratıcılığı geliştiren davranışlar, yaratıcılığı engelleyen davranışlar, öğretmenlik meslek becerileri ve yaratıcılık ilişkisi ile yaratıcılığı geliştiren bir dersten beklentiler” olarak sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Nitel Verilerin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak için, veri toplama araçlarının hazırlanmasında ve verilerin toplanmasında kavramsal çerçeve rehber olarak alınmıştır. Açık ve anlaşılır olmayan olgu ve olaylara bulgularda yer verilmemiştir. Araştırmanın dış geçerliği ile ilgili olarak çalışma grubunun ve araştırma ortamının özellikleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Araştırmada dış güvenirlüğün sağlanması amacıyla, kullanılan odak grup görüşme yöntemi ile bu yöntemin aşamaları açık biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca odak grup görüşme aracılığıyla veri toplama, bu verileri betimsel yolla analiz

etme, bulguları yorumlama ve sonuca ulaşma konularında yapılan çalışmalar açıklanmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, elde edilen verilerle ilişki bir biçimde sunulmuştur.

Araştırmada iç güvenilirlik ile ilgili olarak ise, araştırma sorusu açık bir biçimde ifade edilmiş ve diğer aşamalarla tutarlı biçimde sunulmuştur. Ayrıca veriler araştırma sorusunun gerektirdiği biçimde öğrencilerden elde edilmiştir. Verilerin analizi birden fazla araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve karşılaştırma yapılarak tutarlılık göstermeyen veriler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.85).

BULGULAR

Bu bölümde öğretmen adaylarının görüşleri “yaratıcılık”, “yaratıcılığı geliştiren etmenler”, “yaratıcılığı engelleyen etmenler”, “öğretmenlik meslek becerileri ve yaratıcılık ilişkisi” ve “yaratıcılığı geliştiren bir dersten beklentiler” ana temaları altında yorumlanmıştır.

Yaratıcılık

Öğretmen adaylarının, yaratıcılığı tanımlarken kullandıkları “özgün fikirler, farklı duygular, hareketler, bir kaba sığmamak, bulunduğu kabın dışına taşıp yeni yollar aramak, özgür düşünmek, utanmadan, korkmadan, başkası gibi olmadan, bir öncekine benzetmeden üretmek, ilk olmak vd.” sözcük ve söz öbekleri alanyazındaki tanımlarla örtüşmektedir (San, 1979; Davaslıgil, 1989; Sungur, 1992; Rıza, 2000, Üstündağ, 2002). Öğretmen adaylarından buna ilişkin görüşler şu şekilde dile getirmiştir:

E1. “Yaratıcılık, özgün fikirlerin ve farklılıkların duygularla, hareketlerle ve akla gelebilecek her türlü şekilde ortaya konulduğu yansımalar demetidir. Yaratıcılık, bir kaba sığmamaktır. Bulunduğu kabın dışına taşıp yeni yollar aramaktır.”

K1. “Yaratıcılık, özgürce düşünebilmektir. Utanmadan, korkmadan, başkası gibi olmadan, bir öncekine benzetmeden, üretmektir. Üretilen bir resim, bir bilgi, belki yeni bir giysi... Ne olduğu önemli değil, önemli olan tek şey ilk olmasıdır.”

Görüşmelerden elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının yaratıcılığı genel olarak özgürce düşünmek ve sınırları aşmak olarak vurguladıkları görülmektedir.

Yaratıcılığı Geliştiren Etmenler

Öğretmen adaylarına göre; ilköğretim programları tam anlamıyla uygulanırsa öğrencilerin yaratıcılığını geliştirilebilir, değişen yöntem ve teknikler bir dersin işleniş biçimini ve öğrencilerin düşünebilme yetilerini önemli oranda etkileyebilir. Görüşme notlarında, yaratıcılığı geliştiren davranışlar aşağıda verilen ifade ile betimlenmektedir:

K3. “Değişen yeni programa göre öğrencilerin yaratıcılığı geliştirmeyi hedeflenmektedir. Aslında tam anlamıyla uygulanmış olsa öğrencilerin yaratıcılığı son derece hızlı gelişme gösterebilir. Çünkü öğrenciler hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan kendi diledikleri gibi doğru sonuca ulaşmakta ve çözüm yollarını bulmaktadır.”

E1. “Değişen yöntem ve teknikler bana göre bir dersin işleniş biçimini ve öğrencilerin düşünebilme yetilerini önemli oranda etkilemektedir.”

Bu görüşler, alanyazındaki yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik yapılan araştırmaların benzer bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Buna göre bireylerin öğretim sürecinde sınırlanmamaları girişimci ve meraklı olmaları teşvik edilmelidir (Honig, 2001). Eğitimciler, yaratıcılığın eğitiminde önemli olduğunu fark etmiş ve fen eğitiminde yaratıcılığı geliştirici yöntem ve teknikler üzerinde çalışmaya başlamışlardır (Aktamış ve Ergin, 2006).

Yaratıcılığı Engelleyen Etmenler

Öğretmen adaylarına göre; sınav sistemi, öğretmenlerin öğrencilere bilgiyi hazır olarak vermesi, ders içeriklerinin öğrencilerin hayatına yansıtılmaması, bilginin yaşamda nasıl kullanacağına rehberlik edilmemesi, derslerin sadece sınava hazırlık olarak görülmesi, yaratıcılık için engel oluşturmaktadır. Buna ilişkin görüşler öğretmen adayları tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

K2. “Mesela sınav sistemi, bunlar hep bir engel ve öğretmenlerimizin uygulama tarzları mesela derste öğretmenler bilgiyi hazır olarak veriyor, bu davranışçı yaklaşıma göre uygulanıyor. Bu da öğrencinin yaratıcılığını engelliyor.”

E2. “Kesinlikle derslerde yaratıcılığı engelleyen etmenlerin olduğu düşünüyorum çünkü ders içerikleri öğrencinin bilmesi gerekleri içeriyor ancak bunu hayata göre hayatına yansıtarak yaşamında nasıl kullanacağına rehberlik etmemek en büyük engeldir. Ya da derslerin sadece sınava hazırlık olarak görülmesi öğrenciyi hayat yerine sınava hazırlamak büyük bir engel oluşturmaktadır yaratıcılık için.”

Alanyazında yaratıcılığın engellenmesiyle ilgili ortaya konan pek çok ifade bu görüşü desteklemektedir. Eğitimcilerin yaratıcı düşünmeyi geliştirme konusunda bilinçli davranmamaları ve öğrenenlere model uygun model olmamaları yaratıcılığın biçimini bozmakta ve yaratıcılığa engel olmaktadır (San, 1985; Sungur, 1992). Öğrenenlerin öğrenme ortamında öğrenme fırsatlarından yararlanmasına fırsat verilmemesi, tartışma ortamlarının yaratılmaması, öğrenenlerin izlenimlerini anlatmalarına izin verilmemesi, öğrenenlere araştırma olanaklarının verilmemesi, ilgi alanlarının sınırlanması ve öğrenenlerde merak duygusunun uyandırılmaması, düşünme becerilerini kullanmaya teşvik edilmemeleri yaratıcılığı engelleyen en önemli faktörler arasında görülebilir.

Öğretmenlik Meslek Becerileri ve Yaratıcılık İlişkisi

Öğretmen adaylarına göre; öğretmen ne kadar bilgili, sosyal ve öğrencilerin düşüncelerine karşı anlayışlı olur, onları tanırsa yaratıcılığını o kadar iyi kullanabilecektir. Öğretmenin uzmanlık, öğretim ve genel kültür alanında donanımlı olması, bilgisinin sınırlarını, bakış açısını ve öğrencilere verebileceklerini üst noktada tutabilir. Ancak, zamanla karşılaştıkları şeyler öğretmenleri yıpratır, karşılığını alamadığını düşünebilir ve yöneticiler de öğretmenleri baskı altına alabilir. Öğretmen adaylarıyla yapılan öğretmenlik meslek becerileri ve yaratıcılık ilişkisi görüşmelerine ilişkin örnek aşağıda verilmiştir:

E2. “Yaratıcı olmanın bana göre önemli şartlarından birisi bireyin donanımlı olması yani kendi alanında, öğretim alanında ve genel kültür alanında donanımlı olması öğretmenin bilgi sınırlarını, bakış açısını ve öğrencilere verebileceklerini üst noktada tutar. Öğretmen ne kadar bilgili, ne kadar sosyal ve ne kadar öğrencilerin düşüncelerine karşı anlayışlı olup onları tanırsa yaratıcılığını o kadar iyi kullanacaktır.”

K3. “Bazen öğretmen rahatından dolayı da onlara etkinlikleri yaptırmıyor. Sisteme ayak uydurma zamanla. Zamanla karşılaştıkları şeyler onları yıpratır, karşılığını alamadığını düşünebilir. Yöneticiler de çok önemli, öğretmenleri baskı altına alabilir.”

Bu ifadeler, bilim insanlarının yaratıcılıkla ilgili çeşitli düşünceleriyle ilişkilendirilebilir. Bireyin bilimsel okur yazar olması yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve problem çözme gibi bilimsel düşünme becerilerine sahip olmasını gerektirir. Bilimsel süreç becerilerini kullanabilen bireylerin bilimsel yaratıcılıklarının da daha iyi olduğu düşünülmektedir (Sungur, 2001).

Senemoğlu (1996)'nın da belirttiği gibi öğretmenlerin çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilmeleri için, her şeyden önce kendilerinin yaratıcı bir kişiliğe sahip olmaları gerekmektedir. Özellikle, çocukların ilgilerini, gelişim özelliklerini merkeze alan, öğrencinin etkinliğine, araştırıcılığına, problem çözmesine önem veren, öğrenci kararlarını ön plana çıkaran ilerlemecilik eğitim akımına uygun bir program, çocuğun yaratıcılığını besler. Böyle bir program: hazırlama ve uygulamada öğretmen nitelikleri çok önem taşır. Öğretmen sınıfındaki öğrenci sayısı kadar çeşitlilikte etkinlik planlayabilecek bir yaratıcılığa sahip olmalıdır.

Yaratıcılığı Geliştiren Bir Dersten Beklentiler

Öğretmen adaylarına göre; yaratıcılığı geliştiren bir derste tek bir doğru olmamalı, öğrenci bilgiye kendi ulaşmalı, bilgiye ulaşması için yönlendirilmeli, her olaya farklı bakış açıları getirmeleri beklenmeli, esnek olunmalı, disiplini sağlamak adına baskı uygulamak yerine öğrenciler cesaretlendirilmeli ve kendilerine güven duymaları sağlanmalıdır. Öğretmen adayları buna ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

K1. “Böyle bir derste hiç bir zaman tek bir doğru olmamalı ve bilgiye öğrenci kendi ulaşmalı. Tamam kesin doğrular var ama doğruyu öğrencinin kendisinin bulması için onu yönlendirmek, öyle bir ortam yaratmak. Öğrencilerin kendi düşünceleri, her olaya farklı bakış açıları getirmeleri beklenmelidir.”

K2. “Öncelikle derslerin kesin sınırlar içinde işlenmemesi esnek olunması taraftarıyım. Öğrencilere disiplini sağlamak adına baskı uygulamak yerine onların cesaretlendirilmesi ve kendilerine güven duymalarının sağlanması gerektiğini düşünüyorum.”

Alanyazın, yaratıcılığı geliştiren derslerin yukarıda sıralanan özellikleri taşımasını öngörmektedir Forsth ve Nordvik (2002)’in de ifade ettiği gibi yaratıcılığı geliştiren bir öğretmen öğrencilerine model olmalı, onları özgür düşünmeye ve davranmaya özendirmeli, öğrencileriyle etkili iletişim kurabilmeli ve öğrenci ilgilerine karşı duyarlı olmalıdır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaratıcı öğretme-öğrenme yaşantılarının planlanmasında; öğretmen ya da eğitimciler, yaratıcılığı geliştirme ya da istemeden engelleme açısından öğrencilerine model olabilir. Yaratıcılığın gelişmesindeki temel koşullar “güvenli bir ortam, psikolojik özgürlük, özgürleştirilen bir disiplin, entelektüel tartışma yöntemleri, eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi düşünme ve otantik bir değerlendirme” olarak sıralanmaktadır (Duman, 2009). Halpin ve Torrance (1974), yaratıcı düşünme yeteneklerine sahip olan kişilerin, yaratıcı kişilik özelliklerine sahip olup olmadığını belirlemeye çalıştığı araştırmasında yaratıcı yeteneklere sahip bireyin; daha maceracı, çalışkan, sezgili, hareketli, birden fazla işi aynı anda yapabilen, meraklı, kendine güvenli, hayal gücü kuvvetli ve riskli görevler yüklenmeye istekli olduğunu belirlemiştir.

Araştırma sonuçlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde temel koşulların sağlanamaması ya da eksikliklerin bulunması durumunda yaratıcılığın engellenmesi söz konusu olabileceği görülmektedir. Model olarak öğrenme, yetkin/donanımlı birinin hareketlerine bakarak gerçekleşebilir. Bu tür bir öğrenme kimi zaman sözel yönergelere uyup öğrenmekten çok daha kolaydır. Modelin özellikleri ne kadar gözlemcinin özelliklerine benzerse, gözlemci, modelin davranışına o kadar benzer davranış göstermektedir (Senemoğlu, 2009). Öğretmen adayı öğrencilerde yaratıcılığı geliştirebilmek için onların çevresindeki iyi örnekleri görmelerini sağlamalı ve davranışlarını gözlemelidir. Bu amaçla bireylerde yaratıcılığa ilişkin farkındalığın geliştirilmesi önemsenmelidir.

Yaratıcılıklarının engellendiğinin farkına varan öğrenciler için de bu durum gelecekte kendi öğretmenlikleri hakkında bir görüş geliştirmelerine fırsat verebilir. Çevrelerinde öğretmenlik meslek becerilerinin (genel kültür, konu alanı bilgisi, öğretim bilgisi) yeterince geliştirilmeden de işe koşulduğunu ve mesleğin sürdürüldüğünü gözleyen öğrenciler, kendi öğretmenlik davranışlarını olduğu kadarıyla kabul edebilirler. Bu nedenle bir öğretmenin, yaratıcılıklarını engellemeye öğrencilerine önderlik etmesi baş koşul olarak görülebilir.

Ne yapacağını ya da asla yapmayacağını bilen yaratıcı öğretmenler, meslek yaşamında güvenle adım atabilir ve liderlik davranışları sergileyebilirler. Önemli olan yetişen insanların geleceği yaratmaya dönük bilgileri, duyguları ve becerileridir. Bunun için öğretmen adaylarının temel amacı; yalnızca dersleri geçmek ve diploma almak değil, yaratıcılığın vazgeçilmezleri diye sayılan durmadan soru sormak, bitimsiz bir merakın peşine takılmak ve sınırsız güdülenme olmalıdır.

Barnes ve Shirley (2007), öğretmen eğitiminde verilen eğitimin önemine değinerek, geleceğin öğretmenlerinin düşünme becerilerini etkin kullanabilen bireyler olarak yetiştirilmesini vurgulamıştır. Öğretmen adaylarının uygulamalı eğitimlerle yaratıcılık becerileri geliştirilmeye çalışılması önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. ve Güneş, H. (2003). Öğretmen Rolünün Yaratıcı Bir Sınıf Ortamı Oluşturmasındaki Önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 159. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/akdag-gunes.htm> adresinden 10 Aralık 2012 tarihinde indirilmiştir.
- Aktamış H. ve Ergin, Ö. (2006). Fen Eğitim ve Yaratıcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 77–83.

- Amabile, T. M. (1996). *Creativity in context*. Boulder, CO: Westview Press.
- Aslan, N. ve Cansever B. A. (2009). Eğitimde Yaratıcılığın Kullanımına İlişkin Öğretmen Tutumları. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2 (3), 333-340.
- Barnes, J.& Shirley, L. (2007). Strangely Familiar: Cross-Curricular and Creative Thinking in Teacher Education. *Improving Schools*, 10(2), 162-179.
- Çokluk, Ö., Yılmaz K. ve Oğuz E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4 (1), 95-107.
- Davaslıgil, Ü. (1989). Yaratıcılık ve Oyun. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 71, 24-32.
- Duman, B. (2009). *Neden Beyin Temelli Öğrenme?*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdoğan, Y. (2006). Yaratıcılık ile Öğretmen Davranışları ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 17, 95-106.
- Forsth L. R., & Nordvik, B. (n.d.). Teaching creativity in school. 21 Kasım 2002 tarihinde [http://www.ipo.no/Litteratur/Artikkel/teaching creativity-in-school](http://www.ipo.no/Litteratur/Artikkel/teaching%20creativity-in-school) adresinden 13 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi (Çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.
- Halpin G. & Torrance, E.P. (1974), Relationship between creative thinking and a measure of the creative personality. *Educational and Psychological Measurements*. 34, 75-82.
- Honig, A. S. (2001). "Promoting creativity, giftedness, and talent in young children in preschool and school situations". *Presentation at the annual meeting of the Board of Advisors for Scholastic, Inc., New York City. In M. Bloom & T.P. Gullotta (Eds.) Promoting creativity across the life span (pp.83-125). Washington, DC: Child Welfare League of America*
- İşler A. Ş. ve Bilgin, A. (2002). Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği adaylarının yaratıcılık hakkındaki görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 133-152.
- Kandemir, M. A. (2006). *OFMA Matematik Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Ve Yaratıcı Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Krueger, R.A. & Casey, M.A. (2000). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. California: SAGE.
- Kuş, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: AnıYayıncılık.
- Meador, K. S. (2003). Thinking creatively about science suggestions for primary teachers, *Gifted Child Today*, 26(1), 25-29.
- Rıza, E. T. (2000). Çocuklarda ve Yetişkinlerde Yaratıcılık Nasıl Uyarılır?. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Ekim/Aralık, 68, 5-12.
- San, İ. (1979). *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.Genel Yayın No. 181, Ankara: Tisa Matbaası.
- San, İ. (1985). Sanat ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*, 151, Ankara.
- Senemoğlu, N. (1996). Yaratıcılık ve Öğretmen Nitelikleri.Yaratıcılık ve Eğitim Paneli. Ankara: Kara Harp Okulu.http://yunus.hacettepe.edu.tr/~n.senem/index_tur.html adresinden 4 Kasım 2012 tarihinde indirilmiştir.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sternberg, R. J., (2003), Creative Thinking in the Classroom. *Scandinavian Journal of Educational*

Research, 47 (3), 16.

Sungur, N. (1992). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Torrance, E.P. (1962), *Guiding creative talent*, New-York: Englewood cliffs prentice-Hall.

Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcılığa Yolculuk (4. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yenilmez, K. ve Yolcu, B. (2007). Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 95-105.

Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Arastırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: SeçkinYayıncılık.